

GURUHDA INTERAKTIV USULIDAGI ISHLARNI TASHKIL ETISH**Tajbenova Dina Kuanishovna** – *assistent o'qituvchi*dinatajbenova1@gmail.com*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti***ОРГАНИЗАЦИЯ ИНТЕРАКТИВНОЙ РАБОТЫ В ГРУППЕ****Тажбенова Дина Куанышовна** – *ассистент преподаватель**Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза***ORGANIZATION OF INTERACTIVE GROUP WORK****Tajbenova Dina Kuanishovna** – *assistant teacher**Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz*

Tayanch so'zlar: interaktiv ta'lim, guruhli ish, interaktiv metodlar, hamkorlik, muloqot, mustaqil fikrlash, jamoaviy faoliyat, fasilitatorlik, ta'lim samaradorligi.

Rezyume. Maqolada guruhda interaktiv ishlarni tashkil etishning pedagogik imkoniyatlari, mazmuni va samarali usullari yoritilgan. Interaktiv metodlardan foydalanish orqali ta'lim oluvchilarning o'zaro hamkorligi, muloqotga kirishishi, mustaqil fikrlashi va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, guruhli faoliyatni samarali tashkil etishda o'qituvchining fasilitatorlik roli hamda interaktiv metodlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati asoslangan.

Ключевые слова: интерактивное обучение, групповая работа, интерактивные методы, сотрудничество, коммуникация, самостоятельное мышление, коллективная деятельность, фасилитация, эффективность обучения.

Резюме. В статье освещаются педагогические возможности, содержание и эффективные методы организации интерактивной работы в группе. Анализируются вопросы развития взаимодействия обучающихся, коммуникативных навыков, самостоятельного мышления и способности работать в коллективе посредством использования интерактивных методов. Также обоснована роль учителя как фасилитатора в эффективной организации групповой деятельности и значение интерактивных методов в повышении эффективности образовательного процесса.

Key words: interactive learning, group work, interactive methods, collaboration, communication, independent thinking, teamwork, facilitation, educational effectiveness.

Summary. The article examines the pedagogical potential, content, and effective methods of organizing interactive group work. It analyzes the development of learners' interaction, communication skills, independent thinking, and ability to work collaboratively through the use of interactive methods. The article also substantiates the facilitator role of the teacher in organizing effective group activities and highlights the importance of interactive methods in improving the effectiveness of the educational process.

Kirish. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning kichik guruhlarga bo'linib interakt usulida ishlashlari nazariy bilimlarni o'zlashtirish va amalda qo'llash jarayonini tezlashtiradi, bir emas, bir necha mavzuni birlashtirib bilimlar miqdorini ham, sifatini ham oshirish imkonini beradi, darslarni yuz foizlik o'zlashtirish sari yo'naltiradi, bir so'z bilan aytganda, yuqori samarali qiladi.

Boshida yaxshi o'zlashtiradigan o'quvchi ham, bo'sh o'zlashtiradigani ham biri ikkinchisiga yordam berish sharti bilan kichik guruhda ishlashdan qo'rquv his etadi. Lekin dastlabki guruh ishidan keyin o'qituvchining rag'batlantirish usulini qo'llashi natijasida o'quvchilarda "qiyin bo'ladi" yoki "eplolmaymiz" degan noto'g'ri taxminlar o'rnini asta-sekin ishonch egallay boshlaydi, qo'rquv esa bosqichma-bosqich yo'qolib boradi.

Bo'sh o'zlashtiradigan o'quvchi kuchli o'quvchi bilan birgalikda ishlash jarayonida gapirishda xatolarga yo'l qo'yib qo'yishdan yoki ayrim narsalarni bilmaslikdan cho'chimaydi. Chunki u xatosi uchun past baho olmasligi, izza qilinmasligi va dakkii eshitmasligiga ishonch hosil qilgani sababli unda o'ziga nisbatan ishonch va dadillik paydo bo'ladi. Chunki guruhda o'quvchilar bilmaganlarini o'qituvchidan emas, bir-birlaridan bemalol so'rayveradilar. Guruhda ishlash o'quvchilarning o'quv natijalarini va o'ziga bo'lgan ishonchini yaxshilaydi, bolalar o'rtasidagi do'stlikni mustahkamlaydi va o'zaro qo'llab-quvvatlashning qadrini namoyish etadi.

Interakt usuli bilimlarning yaxshi o'zlashtiradigan o'quvchilar tomonidagina emas, balki bo'sh o'zlashtiradiganlar tomonidan ham ongli va puxta egallanishini ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Guruhda ishlash o'quvchilarni hamjihatlikda ishlash, ilm olish deb atalmish maqsad sari yo'naltiradi:

1. Har bir o'quvchi o'quv jarayonida faol ishtirok etadi.
2. Bir-birini tinglay olish, samimiy muloqot qurishga undaydi.
3. Mustaqillik baxsh etadi, muloqot mazmunan kengaytiradi.
4. O'quvchilar o'zlari erishayotgan natijalarini xolisona baholab boradilar.
5. Yaxshi o'zlashtiradigan o'quvchilarning o'zgalarga nazariy bilimlarda yordam bera olish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
6. O'quvchilarning jamoa bo'lib ishlash qobiliyati shakllanadi.
7. Natijaga erishish jarayonida o'quvchilarda jamoaviy faoliyat uchun mas'uliyat hissi shakllanadi.

Adabiyotlar tahlili. O'qituvchi guruh ishi mobaynida o'quvchilarni bir-biridan so'rash, bir-biriga yordam berishga da'vat etib turadi, topshiriqlarning qanday tushunilganini, qanday qiyinchiliklar borligini aniqlashga qaratilgan bir-ikki savol beradi va h.k., ya'ni bevosita boshqarib turadi. Albatta, bu darajaga erishish uchun o'qituvchi dastlab guruhda ishlash tartibi bilan bog'liq tarbiyaviy-tashkiliy bosqichga muayyan vaqt ajratadi.

Bunda o'quvchilarga guruhda ishlashning maqsadi nimalardan iborat ekanligini yetkazishga harakat qiladi: maqsad – butun sinfda o'quv fani bo'yicha o'zlashtirish sifatini yaxshilash, imkon qadar yuz foizlik o'zlashtirishni ta'minlash. O'qituvchi ushbu maqsadni yanada yaqqol anglash uchun hayotdan misollar keltiriladi. Odamlarning birgalikdagi mehnat faoliyatiga qo'yiladigan yagona talab ham shu. Real hayotdagi muammolar va vaziyatlar hammaning birday mas'uliyat va sifat ko'rsatkichi bilan ishlashi kerakligini anglatadigan bor narsa.

E.V.Savenkovaning quyidagi fikrlari e'tiborga loyiq: "Guruhli ta'lim kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga imkon beradi, chunki u bolalarda muhim hayotiy ko'nikmalar (tinglash, hamkorlikda ishlash, boshqalarni tushunish, ularning nuqtayi nazarini qabul qilish va nizolardan qochish yoki tinch yo'l bilan hal qilish va boshqa shu kabilarni) shakllantiradi" [1].

O'quvchilarga shu mazmundagi maqsadlarni anglatishdan ayon bo'ladiki, ular shunchaki noan'anaviy ish turi bilan mashg'ul bo'lmaydilar, umumiy kommunikativ savodxonlikka hissa qo'shish vazifasini ado etish bilan shug'ullanishlari kerak bo'ladi, ya'ni ma'lum bir maqsad bilan va ma'lum bir vaqt ichida hamkorlikda ishlashlari lozim.

Ko'rinadiki, boshlang'ich sinf ona tili darslari samaradorligini oshirish vazifasining amalga oshuvi o'quvchilarning lingvistik va nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bilim olish, uni mustahkamlashdagi hamkorlik jamoa bo'lib ishlashni taqozo etadi. Bunday ish turida o'quvchilarning bir-biriga yordam berishi umumiy savodxonlikni ta'minlovchi yo'riq hisoblanib, o'qituvchining ko'proq interakt usulidan foydalanishi, interakt usulida guruhdagi ishlarni tashkil etishi zahirida yuzaga chiqadi.

Guruhda ishlash o'quv topshiriqlarining alohida bir o'quvchiga emas, balki kichik guruhning barcha a'zolariga mo'ljallab tuzilishi o'quvchilarda jamoa tuyg'usini shakllantiradi va ularning tashabbuskorligini orttiradi. Jamoa umumiy savodxonlikni ta'minlovchi kuchga aylanadi. Ayni paytda guruhda ishlash kamroq vaqt, kuch va resurs sarflab, ko'proq didaktik samaraga erishish maqsadiga ega bo'ladi.

M.V.Klarin yana bir narsaga diqqatni qaratadi: "Interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning o'quv faniga qiziqishini oshiradi, ijodkorlikni rivojlantiradi, ularga turli bilim manbalari bilan ishlashni o'rgatadi" [2].

"Интерактивные формы обучения русскому языку" o'quv qo'llanmasida ta'kidlanishicha, "O'quvchilar o'qituvchining funksiyalarini o'z zimmalariga oladilarki, bu narsa o'qitish motivatsiyasi va mahsuldorligini oshiradi. Interaktiv model kattalarning qo'shimcha noformal kasbiy ta'limida yanada samaralidir, chunki o'quvchilarning ushbu toifasi kelajak uchun zarur katta hayotiy va kasbiy tayyorgarlikka ega bo'ladi" [3]. Guruhda kuchli o'quvchilar bo'sh o'zlashtiradigan sinfdoshlariga yordam berar ekanlar, o'rgatish usullarini ham egallay boshlaydilar.

Interakt usulidan foydalanish uchun esa quyidagi mazmunda tayyorgarlik ko'rish taqozo etiladi:

1. Mavzularni ilk bor o'tish jarayonida tilning qonun-qoidalarini yaxshi o'zlashtiradigan o'quvchilarning har tomonlama anglab olishlariga yo'naltirilgan tushuntirish ishlarini olib borish. Masalan, unli va undosh tovushlar talaffuzi ustida ishlash jarayonida bolaning aqli

yetmaydigan holatlarga to'xtalish lozim. Agar o'qituvchi a unli tovushi ba'zi so'zlarda o deb talaffuz qilinsa, a deb yoziladi, deb aytsa yoki o'quvchi shu ma'lumotni darslikdan o'qisa, mazmun tushunilishi mumkin, lekin mohiyat anglanmaydi: bola buning sababini (so'vob so'zining savob yozilish sababini) qayerdan ham bilsin. Bu o'rinda so'zlarning qanday yozilishi imlo lug'atida berilgan bo'lishi, darsliklarda, boshqa turli-tuman kitoblarda so'zlar imlo lug'atida berilganidek yozilishini bola tushunadigan qilib uqtirish kerak. Yana bir misol: so'zning oxiri deyilsa, oxirini qanday qilib aniqlaydi? Qachon so'zning oxirida u yoki bu tovush bor deymiz, qachon so'zning oxirida u yoki bu harf bor deymiz? Unli tovushmi yoki unli harfmi? Bolalarda u so'ramaydigan bu kabi savollar ko'p bo'ladi. Agar o'qituvchi o'zini bolaning o'rniga qo'yib ko'rsa, unda ham qator savollar tug'ilishi mumkin. Guruhda ishlaganda, kuchli o'quvchi bo'sh o'zlashtiradigan o'quvchiga nazariy ma'lumotni tushunishda yordam beradigan bo'lsa, bilim doirasi undagi shu kabi savollarga javob bera oladigan bo'lishi kerakligi tabiiy. Shunga ko'ra dastlabki ish mavzuni o'rganish jarayonining o'zgacha tashkil etilishi zaruriyat hisoblanadi.

2. O'quvchilarni guruhlariga ajratish (ro'yxat tuzish). Har bir guruhda kim kimga yordam berishi, kim yordam olishini, buning tartibini oldindan tushuntirib o'tish.

3. Topshiriq berish va uni bajarishga tayyorlov bosqichi. Vazifa ko'pincha kartochkalar orqali topshiriladi, qilinadigan ishlar qisqa tushuntiriladi, baho nimaga qo'yilishi ma'lum qilinadi, ish tartibi aytiladi.

O'quvchilarning topshiriqlarni shoshilmay, pishiq bajarishlari uchun yetarli vaqt berish lozim. Buning uchun guruh ishida kuchli o'quvchilarning kuchsiz o'quvchilarni javob qaytarishga nutqiy jihatdan tayyorlashlari uchun ham vaqt ketishi hisobga olinadi.

4. Keyingi jarayon – nazorat. Birinchi navbatda bo'sh o'zlashtiradigan o'quvchi gapirtiriladi. Chunki guruhning yaxshi ishlagani bo'sh o'zlashtiradiganlarning erishgan yutuqlarida namoyon bo'ladi. Ushbu bosqichga 20 daqiqaga yaqin vaqt ajratiladi.

5. Navbatdagi bosqich – yakun chiqarish. O'qituvchi guruh ishida erishilgan ijobiy jihatlarni alohida ta'kidlaydi, rag'batlantiruvchi so'zlar aytadi. Ayni paytda bir-ikki kamchilikka ham ishora qiladi.

Muhokama va natijalar. O'quvchilarning o'quv materialini bilib olish jarayonida hamkorlikda ishlashi shuni anglatadiki, har kim bu jarayonga o'z yangiligini kiritadi. Bu jarayon samimiy muloqotda yuz beradi. Natijada biri yordam berish sifatini oshirsa, biri yangi bilim olsa, boshqasi o'z bilimni kengaytirish imkoniga ega bo'ladi.

Dialogli ta'lim jarayonida o'quvchilar tanqidiy fikrlashni o'rganadilar, tahlil yordamida murakkabroq topshiriqlarni hamkorlikda bajarishga odatlanadilar, alternativ fikrlarni chog'lab ko'rishga o'rganadilar, hamkorlikda aniqlangan yechimni qabul qilishga ko'nikadilar, bahslashish layoqatini egallaydilar. Ushbu faoliyat malakalari tadqiqot olib borish, o'yin turlari, darslik bilan ishlash jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Guruhda ishlashning yana bir ijobiy tomoni shundaki, unda yozmaga qaraganda og'zaki ishlarning ulushi ko'p. Ye.M.Deyeva ruhshunoslikka doir manbalardan eslab qolish haqidagi ma'lumotlardan shuni ham aniqlaganki, kishi ishini gapirib bajarganda 90 %, faqat gapirganda 70 %,

eshitgan va ko'rib turganda 50 %, ko'rib turganda 30 %, eshitib turganda 20 %, o'qiganda 10 % axborotni xotirada saqlab qolar ekan [4]. Ayni guruhda ishlash chog'ida o'quvchilar topshiriqni bajarar ekanlar, asosan bir-birlarini eshitadilar va gapiradilar. Shunga ko'ra ham nazariy ma'lumot yaxshi o'zlashadi.

Ye.M.Deyeva malakalarning quyidagi besh darajasini ajratadi:

- ongsiz bajariladigan malaka;
- anglangan malakasizlik;
- ongli bajariladigan malaka;
- ong ishtirok etmaydigan malaka;
- anglangan ong ishtirok etmaydigan malaka [4].

Guruhda ishlash jarayonida onglilik yuqori darajada bo'ladi. Bilimlarni (ko'proq qoidalarni) amalda qo'llash harakatlari qo'shib, tinglash va gapirish jarayoni harakat bilan quvvatlanib, malakaning muttasil oshuviga zamin yaratadi. Harakatlarning ko'p bajarilishi pirovardida avtomatizm darajasiga qarab siljish kuzatiladi.

Guruhda ishlash jarayonida o'qituvchi o'zining mavqeyi va vazifasini bir muncha o'zgartiradi: u boshqaruvchiga aylanadi. Boshqacha aytganda, muallim shunchaki dars beruvchi emas, balki o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etuvchi, guruh ishini boshqaruvchi, yo'lga soluvchi, nazorat qiluvchi sifatida bo'ladi. U o'quvchilarning *mustaqil o'quv faoliyati* uchun sharoit yaratadi, ularni faoliyatga undaydigan so'zlarni qo'llab turadi. Chunonchi:

- o'quvchilarning jamoada hamkorlikda ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish, masalan, tinglash, suhbatlashish, savol berish va jamoada ishlash;
- mustaqil bilim olish, kattaroq topshiriqlarni mayda topshiriqlarga bo'lish, o'z tanlovining natijalarini aniqlash va natija uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qobiliyatini rivojlantirish.

Matnga asoslangan ta'lim ko'p jihatdan faoliyat nazariyasi ma'lumotlariga asoslanadi. "U quyidagi prinsiplarni o'zida mujassam etadi: shaxsning faolligi; muammolilik; ta'lim va tarbiya birligi; tinglovchilarning o'quv faoliyati shakllarida mutaxassislar kasbiy faoliyati ning mazmuni va shartlarini izchil modellashtirish" [4]. Bu jarayonga ham faol ta'lim metodikasini to'liq tatbiq etish mumkin.

Adabiyotlar

1. Савенкова Е.В. Формирование коммуникативной компетентности иностранных обучающихся средствами интерактивных технологий: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Теория и методика профессионального образования. – Орёл: 2021.
2. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта. // Педагогика. – Москва: 2010. № 7. – С. 12-18.
3. Шмұльская Л.С., Веккессер М.В. Интерактивные формы обучения русскому языку: учеб. пособие. / под общ. ред. Л.С.Шмұльской. – Красноярск: Сибирский федеральный университет, 2022.
4. Деева Е.М. Применение современных интерактивных методов обучения в вузе: практикум. – Ульяновск: УлГТУ, 2015.

O'qituvchi interakt usulini qo'llab guruhlar ishini tashkil etishda quyidagi prinsiplarga amal qiladi:

1. Guruhda ishlash jarayonlarini boshidan oxirigacha rejalashtirish prinsipi.
2. Guruhda olib boriladigan ishlarni loyihalash prinsipi.
3. Guruh ishi orqali egallanadigan ta'lim mazmunini (nazariy ma'lumotlar, til birliklarini) aniq belgilash prinsipi.
4. O'quvchilarni guruhda ishlash jarayonida o'zini qanday tutish kerakligi mazmunidagi tarbiyaviy ishlarni amalga oshirish prinsipi
5. O'quvchilarni bir-biri bilan past ovozda so'zlashishga tayyorlash prinsipi.
6. Guruhlar o'rtasida musobaqa predmetiga aniqlik kiritish prinsipi.
7. Guruh faoliyatini nazorat qilish, baholash mezonlarini belgilab olish.
8. O'qituvchi biror o'quvchi so'ragan narsasini batafsil tushuntirmasdan, o'zicha meyor o'rnatishi ma'qul.
9. Kichik guruhlar asosida tashkil etilgan ishlarni ob'yektiv xulosalash prinsipi.

Ob'yektivlikka o'quvchilarning o'z-o'zini baholash qobiliyatlarini rivojlantirish. mustakillik, o'z-o'zini boshqarish, samarali ish olib borish, tengdoshlari bilan ishlash, ularning fikrlarini tinglash va tushunish, mustaqil hamda tanqidiy fikrlash, muqobil takliflarni ilgari surish, fikr-mulohazalarini erkin bayon qilish, o'z nuqtayi nazarlarini himoya qilish, muammoning yechimini topishga intilish, murakkab vaziyatlardan chiqa olish kabi sifatlarni shakllantirish orqali erishiladi.

Xulosa. Xullas, interakt usulini qo'llash orqali kichik guruhlarda tashkil etiladigan ishlar o'qituvchining sifatli va alohida mahorat bilan dars berishini taqozo etadi, o'quvchilarda unga, uning mahoratiga nisbatan ishonch hosil qiladi. O'quvchilar, bir tomondan, hamkorlikda ishlash jarayoni bilan bog'liq kelgusida asqotadigan malakalarga ega bo'ladilar, ikkinchi tomondan, sinfdagi barcha o'quvchilarning o'quv fanini muvaffaqiyat bilan o'rganishi mumkinligini amalda ko'radilar. Uchinchidan, o'z bilimlarini muntazam ravishda nazorat qilib boradigan bo'ladilar. Agar dastlabki bosqichlarda ayrim o'quvchilar bir-biriga yordam berishga, boshqalari esa yordam olishga ehtiyotkorlik bilan yondashsalar, vaqt o'tishi bilan bunday hamkorlik ular uchun odatiy holga aylanadi.